

УДК 82 (571.54)

ББК 83.3 (2 Рос. Бур)

С 57

DOI 10.51955/23121327_2022_1_196

ФОРМИРОВАНИЕ ДЕЙСТВИЯ ЦЕЛЕПОЛАГАНИЯ НА УРОКАХ БУРЯТСКОГО ЯЗЫКА

*Сономбал Цыденович Содномов,
orcid.org/0000-00029276-0925,
доктор педагогических наук, профессор
ГАУ ДПО РБ «Бурятский республиканский институт
образовательной политики»,
Ул. Советская, 30
Улан-Удэ, 670000, Россия
sodnomov65@mail.ru*

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы формирования действия целеполагания на современном уроке бурятского языка. По мнению автора, проблема особенно остро стоит на уроках бурятского языка, многие обучающиеся не считают данный предмет нужным, а знание бурятского языка престижным. Анализ практической деятельности педагогов показывает, что цели учебной деятельности в большей части определяются и практически во всех случаях формулируются самим педагогом. Незнание целей урока, цели изучения учебного материала приводят обучающихся в состояние утомляемости, к нежеланию изучать язык, снижают работоспособность.

Автор предлагает конкретные приёмы, которые могут быть использованы на уроках бурятского языка на этапе целеполагания. Предложенные автором приёмы целеполагания формируют мотивацию, потребность действия. Использование рекомендованных приёмов послужит формированию умения принять цели урока.

Ключевые слова: бурятский язык, современный урок, целеполагание, учебно-воспитательный процесс, формирование, стандарт, универсальные учебные действия, способность, цель урока, задачи урока.

FORMATION OF GOAL-SETTING ACTION IN BURYAT LESSONS

*Sonombal Th. Sodnomov
orcid.org/0000-00029276-0925,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Buryat Republican Institute of Education Policy,
St. Soviet, 30
Ulan-Ude, 670000, Russia
sodnomov65@mail.ru*

Annotation. The paper deals with the problems of forming goal-setting action in Buryat lessons. In the author's opinion, the problem is especially acute in Buryat lessons as a lot of students consider this subject unnecessary and the knowledge of the Buryat language not prestigious. An analysis of the practical activities of teachers shows that the goals of educational activities are mostly set and formulated by the teacher himself. Ignorance of the lesson goals as well

as the goals of studying the educational material make students weary, unwilling to learn the language, and also reduces their working capacity.

The author suggests specific techniques that can be used in Buryat lessons at the stage of goal setting. The proposed techniques increase motivation, help students accept the goals of the lesson.

Key words: Buryat language, modern lesson, goal-setting, educational process, formation, standard, universal learning activities, ability, lesson goal, lesson objectives.

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ХЭШЭЭЛНҮҮДТЭ ГОЛ ЗОРИЛГО ТОДОРУУЛАЛГА БҮРИЛДҮҮЛГЭ

Введение

Мүнөө үедэ хүнэй урда шэнэ эрилтэнүүд табигдана, мүнөө үеын хүн дээдэ, үндэр хэмжээнэй болбосоролтой, харилсаха шадабаритай, олон түмэн мэдээнүүд сооһоо тон хэрэгтэйень, шухалыень илган абажа, зонтой харилсажа шадаха байха зэргэтэй.

России гүрэнэй президент Владимир Путин «О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период 2024 года» гэһэн тогтоол гаргажа Россиин болбосоролой урда яб гэмэ тодоор «обеспечить глобальную конкурентоспособность российского образования» [О национальных целях..., 2020] гэжэ зорилго табихаһаа гадна, России гүрэн болбосоролой шанарай талаар дэлхэйн арбан эрхим гүрэнүүдэй тоодо орохо ёһотой гэһэн эрилтэ эрид шууд табяад байна ха юм. Энэ эрилтэ хангалгада буряад хэлэнэй хэшээлнүүд хубитаяа оруулха байһаниинь мэдээжэ, тиимэһээ шэнэ үеын болбосоролдо, буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ онсо эрилтэнүүд табигдаха болоно. Харин буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ ямар эрилтэнүүд табигдаха гээшэб? Энэ асуудалда харюу үгэхын тула, мүнөө үеын хүүгэдэй хүгжэлтын онсо хараадаа абаха шухала гээд ханагдана. Мүнөө үеын хурагшад 10-15 жэлэй саана хуража ябаһан хурагшадһаа онсо илгаатай ха юм даа. Тиимэшье байгаагүйнь аргагүй, эдэ хүүгэд тон ондоо оршон байдалда хүгжэнэ. Олон шалтагаануудые тооложо боломоор байна, тэдэнэй шухалануудын гээд минии ханахада: олонийтын информатизаци, виртуальна байдалда сүлөө харилсаан. Арбан табан - хорин жэлэй саана хүүгэд бэе бээтэээ хайн танилнууд, хургуулийн хүүлдэ сугларжа харилсадаг, лапта, хоргодолсоон, футбол г.м. наадануудые наададаг байһан ха юм даа. Нааданай үедэ дундаа сүлөө харилсажа, хөөрэлдэжэ, үгөө ойлголсожо, бэе бэээ шагнажа, дуулажа хурадаг байгаа. Харин мүнөө үеын хурагшад интернедэй оршон байдал соо хуудаг, дундаа харилсаха забдагуйнүүд болоод байна. Тиигэбэшье, энэ байдал мүн лэ хайн талатай, тэдэнэй информационно компетентность хүгжэнги байна. Тиигэбэшье, буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ түгээмэл хуралсалай үйлэнүүдые бүрилдүүлгэ мүнөөшье хүрэтэрөө шухала асуудалнуудай нэгэ зандаа. Хуралсалай байдал анхаран харахада, буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ «на овладение учащимися универсальными учебными действиями» болохо хэмжээндэнь анхаралаа хандуулнагүй, мүн тиихүүдэ хурагшадай «способность к саморазвитию и самосовершенствованию путем сознательного и активного

присвоения нового социального опыта» [Фундаментальное ядро..., 2011, с. 38] хүжөөнэгүй.

Бүлэг эрдэмтэд Россиин регионуудта, болон Монгол, Хитад оронуудаар буряад хэлэнэй байдал шэнжэлжэ, һонирхомоор дүнгүүдые «Бурятский язык в регионах России, Монголии и Китае: состояние, проблемы и развития» гэжэ монографи соо харуулһан байна [Бадараев, 2020].

Буряад хэлэнэй хэшээл мүнөө үеын үхибүүдэй һонирхол татана гээшэ гү? Ямар зорилготойгоор буряад хэлэ үзэжэ байһанаа ойлгоно гээшэ гү? Ямар зорилготойгоор, юунэй түлөө упражненинуудые, даабаринуудые, һуралсалай үйлэнүүдые дүүргэжэ байһанаа мэдэрнэ гээшэ гү?

Буряад хэлэнэй хэшээлнүүд һуралсалай ажаябуулгада, ямаршые хэшээлнүүдтэй адли үүргэтэй, хүүгэдэй хүгжэлтэдэ нүлөө үзүүлхэ, болбосоруулха зорилготой. Тиимэхээ, эдэ хэшээлнүүд табадахи ангиин һурагшадые шэнэ һуралсалай байдалда хүгжөөхэ, амжалтатай ажаһууха ерээдүйн байдалай үндэһениинь болохо зэргэтэй.

Буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ һурагшад хэшээлэй тодорхой гол зорилго элирүүлэн табиха, хэшээлэй үедэ һуралсалай ажаябуулга түсэблэхэ, уридшалан тухайламжалха гэхэ мэтэ регулятивна шадабаринуудые өөртөө бүрилдэхэ болоно. Тиимэхээ, буряад хэлэнэй хэшээлэй байгуулгын гол шатануудай нэгэн зорилго табилгын шата байха зэргэтэй.

Materials and methods (Материалы и методы)

Россиин гүрэнэй гэгээрэлэй министерство хоёр мянга хорин нэгэн оной май һарын гушан нэгэндэ хоёр зуун наян зургаадахи мүн хоёр зуун наян долоодохи захиралтануудые гаргажа шэнэлэгдэһэн ФГОСуудые баталһан байна (приказы Минпросвещения от 31.05.2021 № 286 и № 287). Шэнэлэгдэһэн ФГОСуудай [Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования, 2021; Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, 2021] эрилтээр һургуулинуудай болбосоролой программа (ООП НОО и ООО) вариативна, олон ондоо янза байжа нэгэ болбосоролой шатада, һурагшадта хэдэн янзын программануудай вариантнуудые дурадхаха аргатай. Һургуулинууд вариативность гурбан янзын аргаар хангажа болохо. Нэгэдэхээр, эхин болон дунда һургуулинуудай программануудай байгуулгада һуралсалай предметүүдые, һуралсалай курснуудые болон һуралсалай модульнуудые уридшалан хараалха ёһотой. Хоёрдохёор, зарим һуралсалай номуудые гүнзэгыгөөр үзэхэ программануудые зохёохо, бээлүүлхэ арга олгоно. Энэ янза бээлүүлхын тула болбосоролой дунда шатада математика, физика, хими, биологи, итнформатика гүнзэгыгөөр үзэхэ предметнэ дүнгүүдые нэмэһэн байна. Гурбадахаяр, һургуули һурагшадай болбосоролой хэрэгсээлгэ, тэдэнэй һуралсалай һонирхол, эрмэлзэл хараадаа абажа, тэрэниинь хангахын тула һурагшадай тус бүриин онсо илгаануудта таараһан һуралсалай түсэб зохёохо бээлүүлхэ аргатай байна. Һургуулинуудай ООПай вариативна байлга буряад хэлэ заалгада онсо арга олгоно. Энээн дээрэхээ уламжалан үхибүүн бүхэнэй буряад хэлэ мэдэхэ талаарнь онсыень

анхаржа, хуралсалай модульнуудыг, гүнзэгийгөөр үзэхэ програмнуудыг, хуралсалай түсэб зохёохо, бэелүүлхэ арга шэнэлэгдэһэн ФГОСууд олгоно. Энэ вариативность гээшэ, мүнөө үедэ үхибүүдэй түрэлхи хэлэ мэдэлгын элдэб хэмжээндэ байхада тон таарамжатай болоод байна. Энээниие бэелүүлжэ шадабал буряад хэлэнэй багша хурагша бүхэнэй онсо, тэрэнэй абьяас, бэлиг хараадаа абажа буряад хэлэндэ хургаха аргатай болоо.

Шэнэлэгдэһэн ФГОСууд соо хараалагдаһан предметнэ, метапредметнэ, личностнэ дүнгүүд тон дэлгэрэнгыгээр бэшэгдэнхэй.

Хуралсалай түсэбүүд соо заабол үзэгдэхэ хуралсалай предметнэ халбаринууд, хуралсалай предметүүд (модульнууд) оруулагданхай. Тэрэнэй тоодо түрэлхи хэлэн, түрэлхи литература. Түрэлхи хэлээр (буряад хэлээр) дүнгүүд шэнэ ФГОС соо тон найнаар элирүүлэгдэнхэй, удхань тодорюулагданхай. Шэнэ ФГОСой эрилтэнүүд буряад хэлэнэй хүгжэлтын, Россиин арадуудай түрэлхи хэлэнүүдыг зааха концепцинуудтээ [Концепция преподавания..., 2019] зүбшэжэ зохёогдоогүй гээд тэмдэглэхэ шухала, энэ онсонудта буряад хэлэнэй багшанар хэшээлнүүдтээ бэлдэхэдээ анхаралаа хандуулха болоно.

Буряад хэлэнэй багша Буряад республикын гүрэнэй «Сохранение и развитие бурятского языка в Республике Бурятия на 2021-2030 годы» [Об утверждении Государственной программы..., 2020] гэһэн программада, мүн буряад хэлэ хүгжөөлгын концепцидэ [Концепция развития бурятского языка..., 2009] үндэһэлжэ, өөрынгөө ажал эмхидхэхэ, хэшээлнүүдтээ шэнээр хандаха, шэнэ бодолнуудыг, онол аргуудыг нэбтэрүүлжэ, хурагшадаа гол зорилго тодорюулалгада хургаха болоно.

Мүнөө үеын буряад хэлэнэй хэшээлнүүд эхин болон дунда хургуулийн шэнэлэгдэһэн ФГОСой (ФГОС НОО, ФГОС ООО) эрилтэнүүдтэ харюусаһан байха зэргэтэй.

Дээрэ хэлэгдэһэн шухала зүйлнүүд дээрэ үндэһэлэн буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ хурагшадай хуралсалай гол болон тодорхой зорилгонуудыг табиha, хэшээлэй үедэ хуралсалай ажаябуулга түсэблэхэ, уридшалан тухайламжалха гэхэ мэтэ регулятивна шадабаринуудыг бүрилдүүлхэ методүүд болон онол аргууд болоно.

Discussion (Дискуссия)

Хуралсалай ажаябуулгын байгуулгада хэшээлэй зорилго тодорюулалгада психолого-педагогическа эрдэм онсо анхаралаа хандуулна. Хуралсалай ажаябуулгын энэ компонентдэ буряад хэлэнэй хэшээлдэ онсо анхаралаа хандуулбал тон ехэ үүргэтэй байха гээд ханагдана.

Хэлэ үзэлгын хэшээлнүүдтэ зорилго тодорюулалгада зорюлагдаһан олон тоото эрдэмэй хүдэлмэринүүд хэблэгдэжэ олоной хонорто дурдагдаһан байна. Г. А. Маракулина [Маракулина, 2007], А. В. Хуторской [Хуторской, 2021], В. А. Буланова, Ж. В. Чайкина [Чайкина, 2016], С. С. Пичугин [Пичугин, 2020] гэхэ мэтэ эрдэмтэд болон багшанар статьянуудыг бэшэжэ хонирхоомор методүүдыг, онол аргуудыг дурдаһан байна.

Зорилго тодорүүлга мүнөө үеын хэшээл эмхидхэлгэдэ тон шухала асуудал болоод байна. Эрдэмтэд энэ асуудалыг мүнөө үеын болбосоролой зорилгонуудта дүүргэхын тэдысэ хандалгатай гээд тэмдэглэнэ.

Гол зорилго – болбосоролой тодорхой гуримай элирүүлгын зүйл, энээнгүйгөөр багшын ажаябуулгын үүргэ удхагүй байха. Нуралсалай ябасын удха болон арга боломжонууд гол зорилгоһоо дулдыдажа, болбосоролой дүнгүүдтэ нүлөөлнэ.

Буряад хэлэнэй хэшшэлнүүдтэ табигдаһан зорилгонууд бээлүүлэгдэмээр байха, энээн тухай эрдэмтэ А. В. Хуторской тэмдэглэнэ «под целью в образовании понимают предвосхищаемый результат – образовательный продукт, который может быть внутренним или внешним, создающийся за определенный промежуток времени и его можно продиагностировать, т.е. цель должна быть проверяема» [Хуторской, 2015], энэ һанамжа буряад хэлэнэй багша нангин сахиха зэргэтэй гээд һанагдана.

Лингводидактикада зорилго тодорүүлга болбосоролой ябасын шатануудта һурагшадай гол болон тодорхой зорилгонуудыг табилга болоно. Эрдэмтэ Ж. В. Чайкинагай бэшэһээр «целеполагание необходимо для проектирования действий, обучающихся на уроке» [Чайкина, 2016].

Зорилго тодорүүлалга, манай һанамжаар, һурагшадай мэдэсэ дээрэ үндэһэлжэ, шэнэ мэдэсэ олохо тодорхой зорилго табилгада һургаха нуралсалай ажаябуулга болоно.

Методическа номууд соо зорилго тодорүүлалгын удаадахи хэмжээнүүд бүрилдүүлэгдэһэн байха гээд элирхэйлэгдэнэ:

– дээдэ шатын хэмжээн – шэнэ нуралсалай зорилго бээлүүлхэдээ, һурагша бээ даагаад познавательна зорилго тобшоор найруулан хэлэхэ, энээндээ тааруулан нуралсалай үйлэнүүдыг түсэблэнэ, уламжалан дүүргэһэн үйлэнүүд тухайгаа тоосо барина;

– дунда шатын хэмжээн – табигдаһан тодорхой познавательна зорилгын эрилтэһээр гарангүйгөөр, зорилго болон шэнэ нуралсалай зорилго шиидхэхэ арга ойлгоно;

– доодо шатын хэмжээн – нуралсалай практическа зорилго бээлүүлхэ шадабари бүрилдөөгүй, хэшээлдээ анхаралаа хандуулдаггүй, алмайрдаг һурагша.

Шэнэ ФГОСой эрилтын ёһоор, багша хэшээлэйнгээ гол зорилго табихадаа, удаадахи зүйлнүүдтэ анхаралаа табиха зэргэтэй:

– гол зорилго хэшээлэй үедэ шиидхэхэ тодорхой зорилгонуудыг элирхэйлһэн, һурагшадта шухала байжа хэшээлэй гү, али нэгэ сэдэбтэ зориулһан хэдэн хэшээлнүүдэй эсэстэ бээлүүлэгдэһэн байха зэргэтэй;

– буряад хэлэнэй хэшээлдэ бээлүүлхэ гол зорилгонууд һурагшадай дүршэлдэ үндэһэлэгдэһэн байха зэргэтэй;

– гол зорилго нэгэ хэшээлэй хугасаа соо бээлүүлэгдэмээр байха зэргэтэй;

– багшын дурадхаһан гол зорилго һурагшадай өөрын гол зорилго табиха шадабари бүрилдүүлгэдэ туһа хүргэхэ зэргэтэй;

– хэшээлдэ табигдаһан гол зорилго хурагшадай өөрын хүгжэлтын байдал хэлгүүлхэ зэргэтэй;

– буряад хэлэнэй хэшээлдэ табигдаһан гол зорилго хурагшадай дотор байдалай, ухаан бодолой хүгжэлтэдэ, нарижуулгада нүлөөлхэ зэргэтэй;

– хурагшадай болбосоролой компетенциин хүгжэлтэдэ нүлөөлхэ зэргэтэй;

– гол зорилго туйлалга багшын болон хурагшадай хубиин дүршэлэй хүгжэлтэдэ нүлөөлхэ зэргэтэй.

Results (Результаты)

Буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ гол зорилго тодорүүлга хэшээлдэ хурагшадай ажаябуулга тодорхойлно, хуралсалай практическа тодорхой зорилгонууды табилгада нүлөөлнэ. Ямар онол аргууд ондоо хэлэ заалгада хэрэглэнэ гэшэб гэжэ анхараабди, юрэнхыдөө элдэб аргууд хэрэглэгдэдэг байна [Буланова, 2017]. Эрхим шанартай гол зорилго тодорүүлгын үйлэ бүрилдүүлхын тула багша удаадахи тааруулһан онол аргууды хэрэглэхэ болоно:

1. Нюдөөрөө харалгын:

- сэдэб – асуулга;
- ойлгосонууд дээрэ хүдэлэлгэ;
- гаргалга;
- ухаалдилга;
- түбэгтэй асуудал табилга.

2. Харуулжа хургалгын:

- диалог;
- гаргалга;
- урдахи хэшээлэй түбэгтэй асуудал;
- үгэ суглуула.

Гол зорилго тодорүүлгын онол аргууд хөөрэлдөөн дээрэ үндэһэлһэн байха ёһотой, тиимэһээ багшын табигдан асуудалнууд зүбөөр табигдаһан байха, тиимэ асуудалнууд хурагшадые асуудалнуудта харюу үгэжэ хургаханаа гадна, асуудал табига хургаха зэргэтэй.

Дээрэ хэлэгдэһэн онол аргууды хэрэглэлгэ заабол удаадахи нүхэсэлнүүды хэрэглэлгэ дээрэ үндэһэлһэн байха:

- хурагшадай мэдэсэ, дүршэл;
- бээлүүлмээр, тусхайлбал хурагшадай дабамаар байха;
- ондоо хүнэй зүбшье, буруушье ханал шагнажа шадаха, тиихэдээ ханамжануудын үндэһэлэгдэһэн байха;
- хэшээлдэ эмхидхэгдэһэн ажал хурагшадай ухаан бодол хүгжөөхэ зорилготой байха.

Гол зорилго тодорүүлалгын онол аргууд шалтаг, үйлэ дүүргэхэ үүсхэл бүрилдүүлхэ ёһотой. Нурагша өөрыгөө ажаябуулгын субъект гэжэ нэбтэрүүлхэ болоно.

Гол зорилго тодорүүлалгын ябаса коллективнэ үйлэ, нурагша бүхэн хабаадагша, эдэбхитэн, хамтын ажал үйлэдэгшэб гэжэ бэеэ мэдэрхэ болоно. Гол зорилго тодорүүлалгын үедэ нурагшад өөр хувиин ханамжануудые хэлэжэ нурана, бэеэ бэеэ шагнажа, дуулажа шадаха аргатай болоно. Бэе бэеэ шагнажа нураагүйдэ хамтын үйлэ бээлүүлэгдэхэгүй, ажаябуулга нурагшагүй байха гэжэ ойлгохо болоно. Зорюута эмхидхэнэн гол зорилго тодорүүлалгын ажал нурагшадай хадуун абалга, ханан абалга, ажглаха шадабари хүмүүжүүлхэнэ гадна, ухаагаа түргэн гүйлгэхэ, өөрынгөө хэнэн үйлэ хэрэг, аяг аашаяа шалган мэдэрхэ, дүримэй, заабариин ёһоор ашаглажа нураха болоно. Гол зорилго тодорүүлалгада иимэ хандаса бээлүүлбэл үрэ дүнтэй, шэнэ эрилтэдэ таарамаар байна.

Гол зорилго тодорүүлалга хэшээл түсэблэлгын шухала хуви болоно, тиимэнэ түсэблэлгэ хэшээлэй дотоо удхаһаа бэшэ, харин гол зорилгоһоо эхилхэ ёһотой.

Хэшээлэй гол зорилго удаадахи педагогическа тодорхой зорилгонуудта нэбтэрүүлэгдэнэн байха:

- информационно – ямар юумэндэ нурахабибди? Юу үзэхэбибди?
- операционно – яагаад, ямар аргаар нурахибди?
- мотивационно – намда юундэ хэрэгтэйб, мэдэсэнүүд намда хэрэгтэй болохо гү?
- коммуникативна – хэнтэй, хаана би энэниие үзэхэбиб?

Хэшээлэй үедэ гол зорилго тодорүүлалга бүрилдүүлгэдэ зорюулхан саг нурагшадай эрхим нуралгын, нуралсалай ажалай хайн дүнгүүдээр гэршэлэгдэнэ.

Табадахи ангиин нурагшад буряад хэлэндэ нуралсалай «Алтаргана» гэнэн нуралсалай методическа комплектээр нурана. Манай ажглаһанай ёһоор табадахи ангиин нурагшад хэшээлэй гол зорилго тодорүүлха шадабариин бүрилдөөгүй байһинь элирнэ. Энэ ушарһаа уламжалан табадахи ангиин нурагшадые гол зорилго тодорүүлгада зорюута эмхидхэлгын аргаар бээлүүлбэбди.

2021-2022 оной нуралсалай жэлдэ гол зорилго тодорүүлгын шадабари элирүүлхэ зорилготойгоор элирүүлэн баталхан эксперимент үнгэргэжэ удаадахи дүнгүүдые элирүүлэбди.

Рисунок 1 – Результаты входной диагностики. Сентябрь 2021 г. 5 класс

Диагностикын дүнгүүд нурагшадай гол зорилго тодорүүлха юрэнхы шадабари багахан, тэдэнэр программын эрилтэһээ гаранагүй, тиигэбэшье асуудалнуудта харюусана, нуралсалай тодорхой познавательна зорилго шийдхэлгэдэ дуратайгаар хабаадана. Харин табигдаһан гол зорилго тогтууриггүй, хэлбэлзэһэн шанартай байжа, познавательна гол зорилго дүүрэн бэелүүлэгдэнэгүй.

Иимэ байдал элирүүлээд байхадаа, гол зорилго тодорүүлха шадабари бүрилдүүлхэ зорилготойгоор удаадахи ажал эмхидхэһэн байнабди. Буриад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ удаадахи онол аргууд хэрэглэгдэһэн: ойлгосонууд дээрэ хүдэлэлгэ, ухаалдилга, диалог, түбэгтэй асуудал табилга.

Онол аргууд дээрэ хүдэлэлгэ жэшээ дээрэ харая, табадахи анги, сэдэб: «Минии бүлэ. Юумэнэй нэрэ». Хэшээлэй гол зорилго: «Минии бүлэ» гэһэн темээр лексическэ дадал хүгжөөхэ. Юумэнэй нэрэнүүдые асуудалнуудаар болон удха шанараарнь илгаруулга.

Хэшээлэй темэ болон гол зорилго табилгада дээрэ дурдагдаһан онол аргууд хэрэглэгдээ.

Түрүүшын арга - ойлгосонууд дээрэ хүдэлэлгэ, самбарта холбуулалнууд бэшээтэй байна, адли асуудалнуудта харюусаһан үгэнүүдые илган олохыень хүүгэдтэ дурадхагдана. Хүүгэдэй шүүжэ абаһан үгэнүүд юун? гэһэн асуудалда харюусана гэжэ элирүүлхэдэ, энэ ямар хэлэлгын хубиб гэжэ элирүүлхэ.

Саашадаа ухаалдилга, диалог гэһэн аргуудые хэрэглэжэ хэшээлэй гол зорилго табиha. Гол зорилго табюулжа нургахын тула, самбарта «элирүүлхэ», «олохо», «хубааха» гэһэн глаголнууд бэшэгдэнхэй. Нурагшадтай хөөрэлдөө ябуулжа, тэдэниие онсодхожо, согсолжо, элирхэйлжэ нургаха. Бодомжолжо нургалга хүүгэдэй логико хүгжөөнэ, хэшээлэй гол зорилго табижа нурахадань, таараха үгэнүүдые шэлэн абахадань нүлөө үзүүлнэ.

Мүн ондоошье аргаар ажал эмхидхэжэ болохо. Хэшээлэй сэдэб нэрлээд, хүүгэдтэ гол зорилго табиxыень дурадхажа болохо. Гол зорилго самбарта

текстээр, тэмдэгүүдээр, модель хэрэглэжэ бэшэжэ болохо. Гол зорилгоёо зүбшэн хэлсэхэ, хэлсээнэй үедэ гол зорилго нэгэ бэшэ байжа болохо гэжэ элирүүлэгдэнэ. Гол зорилгоёо табиһан хойноо, тодорхой зорилгонуудые табижа. Тодорхой зорилгонуудаа бэелүүлхын тула һуралсалай номоор, хүдэлхэ, тусхай даабаринуудые дүүргэхэ, элидхэл шагнаха, конспект хэхэ, таблица зураха, словарь зохёохо гэхэ мэтэ. Тодорхой зорилгонуудаа самбарта бэшээд, хэшээлэй эсэстэ бэшэһэндээ эрьен бусаха. Тиигэж, мүнөө хэшээлдээ ямар зорилго бэелүүлжэ шадаабибди, ямарнуудынь бэелүүлэгдээгүйб, юундэ гэхэ мэтээр анализ хэхэ.

Хахад жэл соо үнгэргэһэн ажалай дүн гол зорилго тодоруулалгада табадахи ангиин һурагшадта бүрилдүүлэгдэ гээд тоолонобди. Дүнгүүдынь хоёрдохи таблица соо үгтэнэ. Диагностикын дүнгүүдые хараад үзэхэдэмнай 57% һурагшад һуралсалай практическа болон познавательна тодорхой зорилгонуудые шиидхэлгэдэ дуратайгаар хамжана, асуудалнуудта харюусана, ойлгоно. Юу хэжэ шадаһанаа, ямар үйлэ дүүргэжэ шадаагүй байһанаа мэдэрнэ, яагаад саашадаа ажалаа эмхидхэхээ ойлгодог болоно.

Һурагшадай 43% шэнэ практическа тодорхой зорилго бээ даагаад шиидхэжэ шадана, гол зорилго тодоруулжа шадана, энээнтэй дашарамдуулан дүүргэхэ үйлэнүүдээ табижа шадана.

Рисунок 2 – Результаты формирующего эксперимента. Январь 2022г. 5 класс

Заклучение

Буряад хэлэндэ һургалга, хэлэ үзэлгэдэ эрмэлзэл түрүүлгэ хэдэн шалтагаанһаа дулдыдана, тоолобол, һургалгын тааруу байдал тогтоолго, багшын урин хандаса, шадабари болон дадалнуудые сэгнэлгэдэ дунда зэргын эрилтэнүүдые табилга, һурагша бүхэнэй психологическа онсо анхаралдаа абалга болоно. Һуралсалай даабаринууд гол зорилго тодоруулалгын шадабаринуудые бүрилдүүлгэдэ нүлөөлхэ зэргэтэй.

Эхин хургуулида буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ хүүгэдые гол зорилго тодорүүлалгада үрэ дүнтэйгөөр хурганагүй. Тиимэхээ, тэдэнэр табадахи ангида ороходоо энэ шадабари олоогүй байна гээд манай элирүүлэн баталхан туршалга харуулаа. Эдэ дүнгүүд дээрэ үндэхэлэн үнгэргэхэн хурган бүрилдүүлгын туршалгада хэрэглэхэн методүүд, онол аргууд үрэ дүнтэй байгаа.

Библиографический список

Буланова, В. А. Приёмы целеполагания на уроке английского языка / А. В. Буланова // Концепт: электронный журнал. 2017. Т. 33. С. 113-118. – URL: <http://e-koncept.ru/2017/771198.htm>. (дата обращения: 15.11.2021)

Бурятский язык в регионах России, Монголии и Китая: состояние, проблемы, факторы сохранения и развития / отв. ред. Д. Д. Бадараев. Улан-Удэ: изд-во Бурятского госуниверситета, 2020. 255 с.

Государственная программа Республики Бурятия «Сохранение и развитие бурятского языка в Республике Бурятия на 2021-2030 годы»: утверждена постановлением Правительства Республики Бурятия от 28.12.2020 № 816 // Кодекс: офиц. портал [электронный фонд правовых и нормативно-технических документов]. – URL: <https://docs.cntd.ru/document/571091607> (дата обращения: 15.11.2021)

Ерохина, Л. Ю. Целеполагание как процесс самостоятельного и осознанного выдвижения целей деятельности учащихся // Инновационные проекты и программы в образовании. 2012. № 14. С. 32-36.

Концепция преподавания родных языков народов Российской Федерации: утверждена протоколом заседания коллегии министерства просвещения РФ от 1 октября 2019 г. № пк-Звн // Министерство просвещения России [официальный сайт]. – URL: <https://docs.edu.gov.ru/document/616ab265aa2810f14a2c3fd1203a0aaa/> (дата обращения: 16.08.2021)

Концепция развития бурятского языка // Кодекс: офиц. портал [электронный фонд правовых и нормативно-технических документов]. – URL: <https://docs.cntd.ru/document/473813686> (дата обращения: 16.08.2021)

Маракулина, Г. А. Активизация мыслеречевой деятельности учащихся на этапе урока «Постановка учебной задачи // Открытый урок 1 сентября [сайт]. - URL: <https://urok.1sept.ru/articles/416944> (дата обращения: 14.01.2022)

О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период 2024 года: указ Президента Российской Федерации // Кодекс: офиц. портал [электронный фонд правовых и нормативно-технических документов]. – URL: <https://docs.cntd.ru/document/557309575> (дата обращения: 15.11.2021)

Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования: приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 31.05.2021 № 286 // Официальный интернет-портал правовой информации. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050028> (дата обращения: 22.11.2021)

Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования: приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 31.05.2021 № 287 // Официальный интернет-портал правовой информации. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050027> (дата обращения: 14.01.2022)

Пичугин, С. С. Анализ результатов всероссийских проверочных работ: от совершенствования преподавания учебных предметов к повышению качества подготовки младших школьников // Сибирский учитель. 2020. № 3. С. 16 – 25.

Проектирование современного урока с использованием технологической карты: методическое пособие / под ред. Масловой Л. А., Ушаковой А. В. Ярославль: Ярославский педагогический колледж, 2020. 80 с.

Содномов, С. Ц. Обучение младших школьников выразительному чтению лирических стихотворений на уроках литературного чтения / С. Ц. Содномов // *Credo experto: транспорт, общество, образование, язык.* № 2. 2020. – URL: <http://if-mstuca.ru/CE/index.php/2020-2> (дата обращения: 12.02.2022)

Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования: утвержден приказом № 286 от 31.05.2021г. // Официальный интернет-портал правовой информации. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050028> (дата обращения: 15.02.2022)

Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования: утвержден приказом Министерства просвещения Российской Федерации № 287 от 31.05.2021г // Официальный интернет-портал правовой информации. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050027> (дата обращения: 15.02.2022)

Фундаментальное ядро содержания общего образования / Рос.акад. наук, Рос. акад. образования ; под ред.: В. В. Козлова, А. М. Кондакова. – 4-е изд., дораб. – М: Просвещение, 2011. 79 с.

Хуторской, А. В. Проблемы и технологии образовательного целеполагания [Электронный ресурс]. – 2015. – URL: <https://coach.jofo.me/539659.html> (дата обращения: 15.11.2021)

Чайкина, Ж. В. Основы технического творчества: учебно-методическое пособие / Ж. В. Чайкина; Нижегородский государственный педагогический университет им. К. Минина. Нижний Новгород, 2016. 83 с.

References

Bulanova, V. A. Acceptance of goals in English lessons / A. V. Bulanova // *Concept: e-magazine.* 2017. Т. 33. P. 113-118. - URL: <http://e-koncept.ru/2017/771198.htm>. (date of access: 15.11.2021) (in Russian)

Buryat language in the regions of Russia, Mongolia and China: state, problems, factors of conservation and development / d. Ed. D. D. Badarayev. Ulan-Ude: Publishing House of Buryat State University, 2020. 255 p. (in Russian)

Chaikina, Zh. V. Fundamentals of technical creativity: teaching aid / Zh. V. Chaikina; Nizhny Novgorod State Pedagogical University. K. Minina. - Nizhny Novgorod, 2016. 83 p. (in Russian)

Designing a modern lesson using a technological map: a manual / ed. Maslova L. A., Ushakova A. V. Yaroslavl: Yaroslavl Pedagogical College, 2020. 80 p. (in Russian)

Erokhina, L. Yu. Goal-setting as a process of independent and conscious promotion of the goals of students' activities // *Innovative projects and programs in education.* 2012. №. 14. P. 32-36. (in Russian)

Federal state educational standard of general education: approved by order of the Ministry of Education of the Russian Federation №. 287 dated May 31, 2021 // Official Internet portal of legal information. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050027> (date of access: 15.02.2022) (in Russian)

Federal state educational standard of primary education: approved by order №. 286 of 05/31/2021. // Official Internet portal of legal information. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050028> (date of access: 15.02.2022) (in Russian)

Khutorskoy, A. V. Problems and technologies of educational goal-setting / A. V. Khutorsky // *Eidos: online journal.* – URL: <https://eidos.ru/journal> (date of access access: 15.11.2021) (in Russian)

Marakulina, G. A. Activation of the mental and speech activity of students at the stage of the lesson “Setting the educational objective” / G. A. Marakunina // *Open lesson on September 1 [website].* – URL: <https://urok.1sept.ru/articles/416944> (date of access: 14.01.2022) (in Russian)

On approval of the federal state educational standard for general education: order of the Ministry of Education of the Russian Federation dated May 31, 2021 №. 287 // Official Internet portal of legal

information. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050027> (date of access: 14.01.2022) (in Russian)

On approval of the federal state educational standard for primary education: order of the Ministry of Education of the Russian Federation dated May 31, 2021 №. 286 // Official Internet portal of legal information. – URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107050028> (date of access: 22.11.2021) (in Russian)

On the national goals and strategic objectives of the development of the Russian Federation for the period of 2024: decree of the President of the Russian Federation // Code: official. portal [electronic fund of legal and normative-technical documents]. – URL: <https://docs.cntd.ru/document/557309575> (date of access: 15.11.2021) (in Russian)

Pichugin, S. S. Analysis of the results of all-Russian testing works: from improving the teaching of school subjects to improving the quality of training of younger schoolchildren // *Siberian teacher*. 2020. №. 3. P. 16 - 25. (in Russian)

Sodnomov, S.Ts. Teaching expressive reading of lyric poems to young learners at literary reading lessons in primary school // *Credo experto: transport, society, education, language*. - Issue № 2, 2020. – URL: <http://if-mstuca.ru/CE/index.php/2020-2> (date of access: 12.02.2022) (in Russian)

State program of the Republic of Buryatia "Preservation and development of the Buryat language in the Republic of Buryatia for 2021-2030": approved by the Decree of the Government of the Republic of Buryatia dated December 28, 2020 №. 816 // Code: official. portal [electronic fund of legal and normative-technical documents]. – URL: <https://docs.cntd.ru/document/571091607> (date of access: 15.11.2021) (in Russian)

The concept of teaching the native languages of the peoples of the Russian Federation: approved by the protocol of the meeting of the collegium of the Ministry of Education of the Russian Federation dated October 1, 2019 №. Pk-3vn // Ministry of Education of Russia [official site]. – URL: <https://docs.edu.gov.ru/document/616ab265aa2810f14a2c3fd1203a0aaa/> (date of access: 16.08.2021) (in Russian)

The concept of the development of the Buryat language // Code: official. portal [electronic fund of legal and normative-technical documents]. – URL: <https://docs.cntd.ru/document/473813686> (date of access: 16.08.2021) (in Russian)

The fundamental core of the content of general education / Russian Academy of Sciences, Russian academy of education; ed. by V. V. Kozlov, A. M. Kondakov. – 4 th ed.,revised. Moscow: Education, 2011. 79 p.